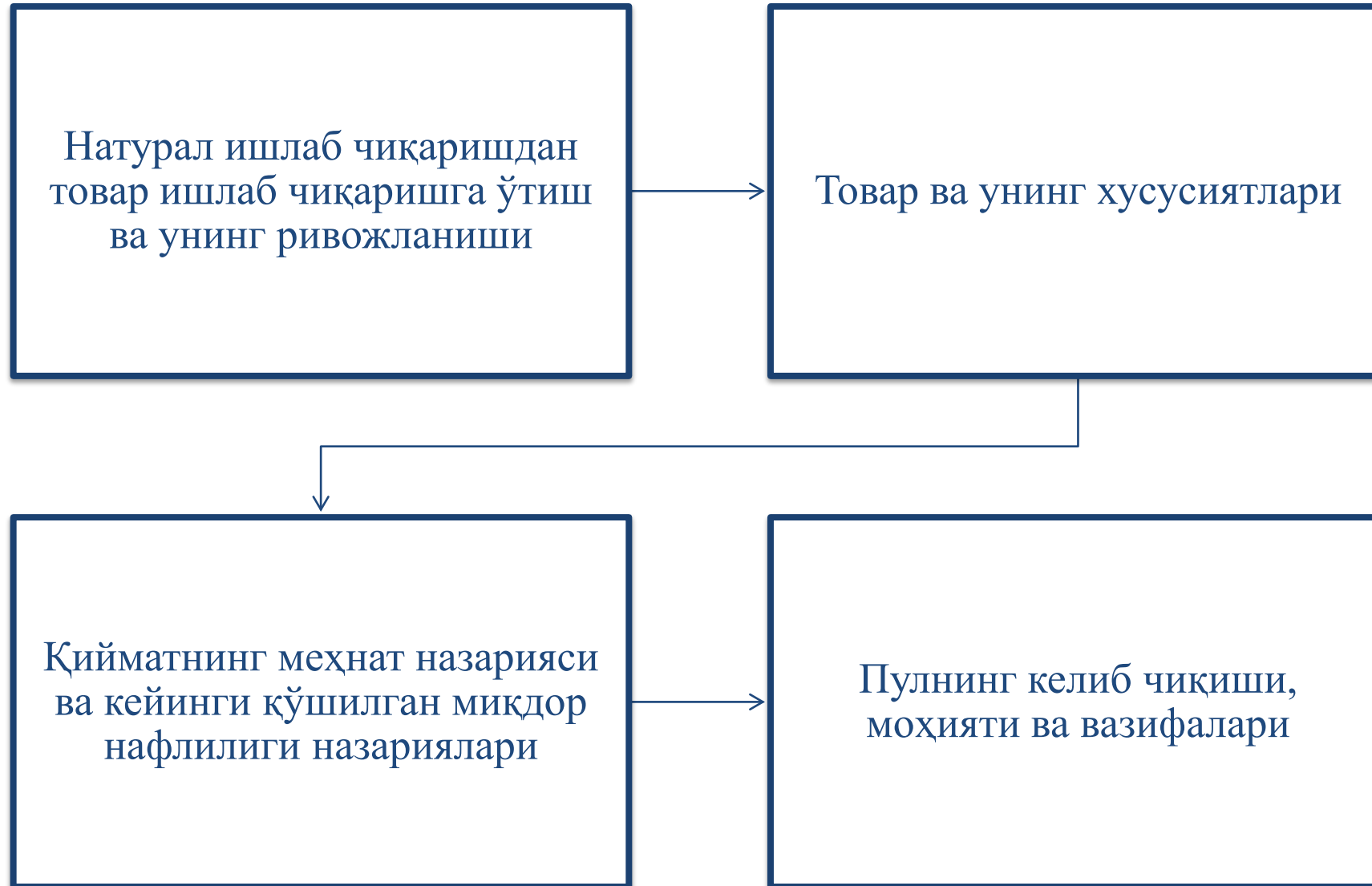

4-МАВЗУ: ТОВАР-ПУЛ МУНОСАБАТЛАРИ

Хамидова Зулфия Ахмаджоновна
PhD, доцент

РЕЖА:

Ижтимоий хўжаликни ташкил этишнинг
умумий иқтисодий шакллари

Натурал ишлаб чиқариш

Маҳсулотларни ишлаб
чиқарувчининг ўз эҳтиёжларини
қондириши учун, хўжалик ички
эҳтиёжлари учун ишлаб
чиқарилиши

Товар ишлаб чиқариш

Товар ёки хизматларнинг ишлаб
чиқарувчининг ўз истеъмоли учун
эмас, балки бозорда сотиш учун
яратилиши

Натурал ва товар хўжаликларининг бир-биридан фарқланиши

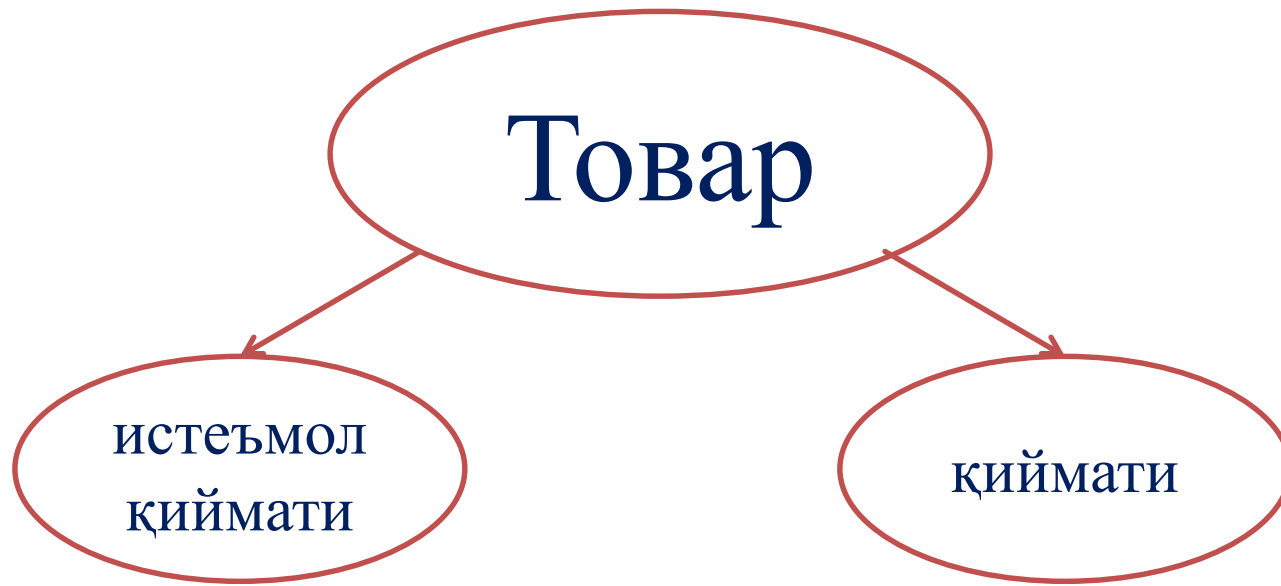
Асосий жиҳатлар	Натурал хўжалик	Товар хўжалиги
1. Моддий неъматларни ишлаб чиқариш мақсади	Шахсий эҳтиёжларни қондиришда фойдаланиш	Бошқа товарларга айирбошлаш, бозорда олди-сотди қилиш
2. Ишлаб чиқариладиган маҳсулот таркибининг аниқланиши	Эҳтиёжлар ва имкониятлардан келиб чиққан ҳолда олдиндан аниқланади	Бозордаги муайян талаб ва ишлаб чиқарувчининг хусусий манфаати асосида аниқланади
3. Истеъмолчини ўзига жалб этиш учун кураш	Бундай кураш мавжуд эмас	Бундай кураш мавжуд ва товар хўжалигининг ривожланиши билан кучайиб боради
4. Ишлаб чиқарилган маҳсулотнинг истеъмол қилиниши даражаси	Барча ишлаб чиқарилган маҳсулотлар тўлалигича истеъмол қилинади	Ишлаб чиқарилган маҳсулотлар айрим турлари ва қисмларининг сотилмай қолиши, яъни истеъмол килинмаслиги
5. Ишлаб чиқариш жараёнида ишчи кучининг иштирок этиш таъминлари	Ишлаб чиқариш жараёнида фақат ўзининг ва оила аъзоларининг ишчи кучидан фойдаланилади	Ишлаб чиқариш жараёнида ёлланма ишчи кучидан ҳам фойдаланиш мумкин

Товар хўжалигининг вужудга келиши ва амал қилишининг ижтимоий-иқтисодий асослари ҳамда шарт-шароитлари қуйидагилардан иборат:

ижтимоий меҳнат
тақсимотининг рўй бериши.

шахсий ва хусусий
мулкчиликнинг шаклланиши,

ишлаб чиқарувчиларнинг
иқтисодий жиҳатдан
алоҳидалашуви.

Товар икки хусусиятга эга:

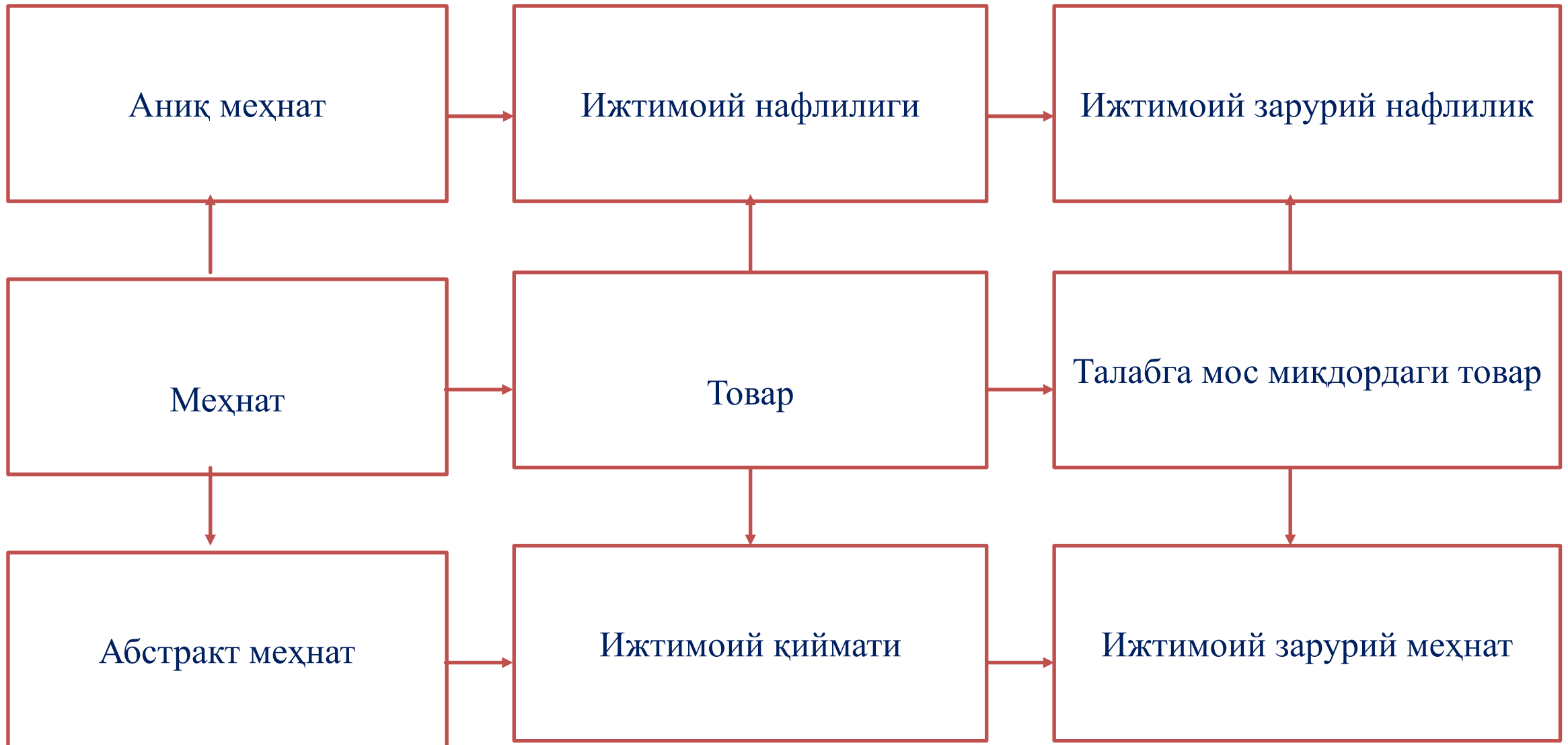
бир томондан, у кишиларнинг қандайдир эҳтиёжини қондира оладиган,

○ иккинчи томондан эса, бошқа буюмларга айирбошлана оладиган буюмдир.

Ижтимоий зарурий нафлилик деб талаб миқдorigа мос келадиган миқдордаги нафлиликка айтилади

Товарнинг алмашув қиймати – бу бирор турдаги нафлиликнинг бошқа турдаги нафлиликка айирбош қилинадиган миқдорий нисбатидир.

Меҳнатнинг икки ёқлама тавсифидан келиб чиқувчи товарнинг икки хил хусусияти

Товарлар қийматининг миқдorigа таъсир кўрсатувчи омиллар

Меҳнат унумдорлиги

- маълум иш вақти бирлиги мобайнида ишлаб чиқарилган маҳсулотнинг миқдори ёки маҳсулот бирлигини ишлаб чиқариш учун сарфланган иш вақти билан ўлчанади

Меҳнат интенсивлиги

- деганда иш вақти бирлиги давомида меҳнат сарфининг ошиб бориши, яъни меҳнатнинг жадаллашиши тушунилади.

Қийматнинг меҳнат назарияси;

☐ асосчилари Уильям Петти, Адам Смит, Давид Рикардолар ҳисобланади

Қийматнинг нафлилик ёки кейинги қўшилган миқдор нафлилиги назарияси.

☐ асосчилари австрия мактаби вакиллари К.Менгер(1840-1921), Ф.Визер(1851-1926), Е.Бем-Баверк(1851-1914) ва бошқалар ҳисобланади.

- **Қиймат қонуни** товар ишлаб чиқариш ва айирбошлаш унинг қиймати асосида амалга ошишини, қийматнинг ўзи эса ижтимоий зарурий меҳнат сарфлари орқали ўлчанишини ифодалайди

Қиймат қонуни

индивидуал меҳнат сарфи ижтимоий зарур меҳнат сарфидан озроқ бўлган ишлаб чиқарувчиларни рағбатлантиради.

ишлаб чиқарувчиларнинг меҳнат унумдорлигини оширишга ундайди.

товар ишлаб чиқарувчиларни табақалаштиради,

меҳнат ва моддий сарфларни камайтиришни рағбатлантиради

меҳнатнинг ишлаб чиқариш соҳалари бўйича тақсимланишини тартибга солиб туради.

Товар нархининг ижтимоий қийматидан четга чиқиш шарт-шароитлари

Талаб = таклиф бўлган ҳолда нарх = қиймат.

Талаб > таклиф бўлган ҳолда нарх > қиймат.

Талаб < таклиф бўлган ҳолда нарх < қиймат.

Бу назария тарафдорлари нафлиликнинг икки турини ажратиб кўрсатиш зарур деб ҳисоблайдилар

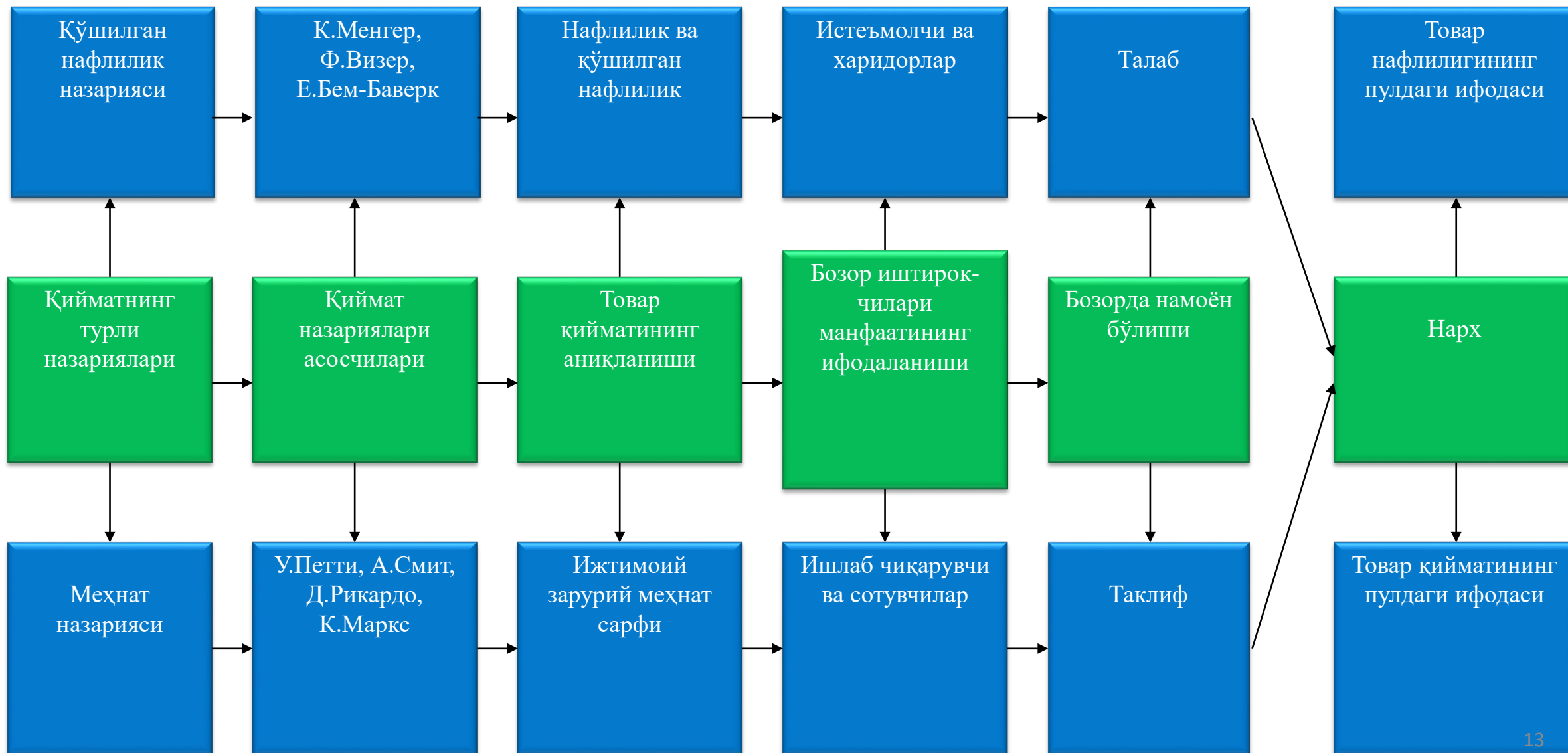
1

абстракт ёки умумий нафлилик, яъни неъматларнинг кишилар бирон-бир эҳтиёжларини қондириш лаёқати;

2

аниқ нафлилик, бу неъмат мазкур нусхаси фойдалилигининг субъектив нархини билдиради.

Қийматнинг меҳнат назарияси ва кейинги қўшилган миқдор нафлилиги назариясининг ўзаро алоқаси ҳамда бир-бирини тўлдириши

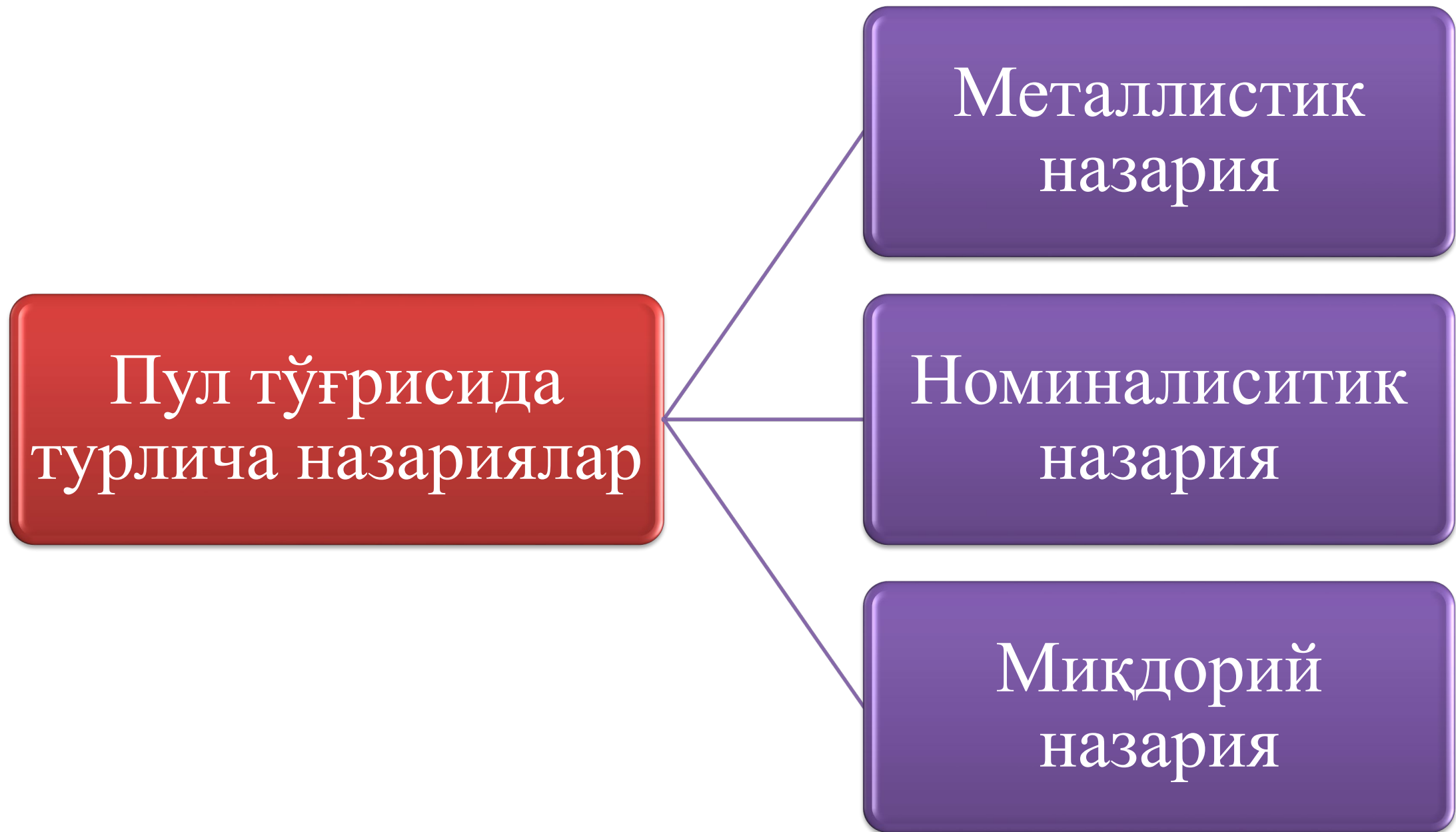
Пул – бу ҳамма товарларни сотиш ва сотиб олиш мумкин бўлган, умумий эквивалент ролини ўйновчи махсус товардир.

Эволюцион концепция

Пул ижтимоий меҳнат тақсимоти, товар ишлаб чиқариш ва айирбошланишнинг ривожланиши натижасида вужудга келган.

Рационалистик концепция

Пулнинг келиб чиқишини кишилар ўртасидаги битим, келишув натижаси сифатида изоҳлайди

1) қиймат ўлчови;

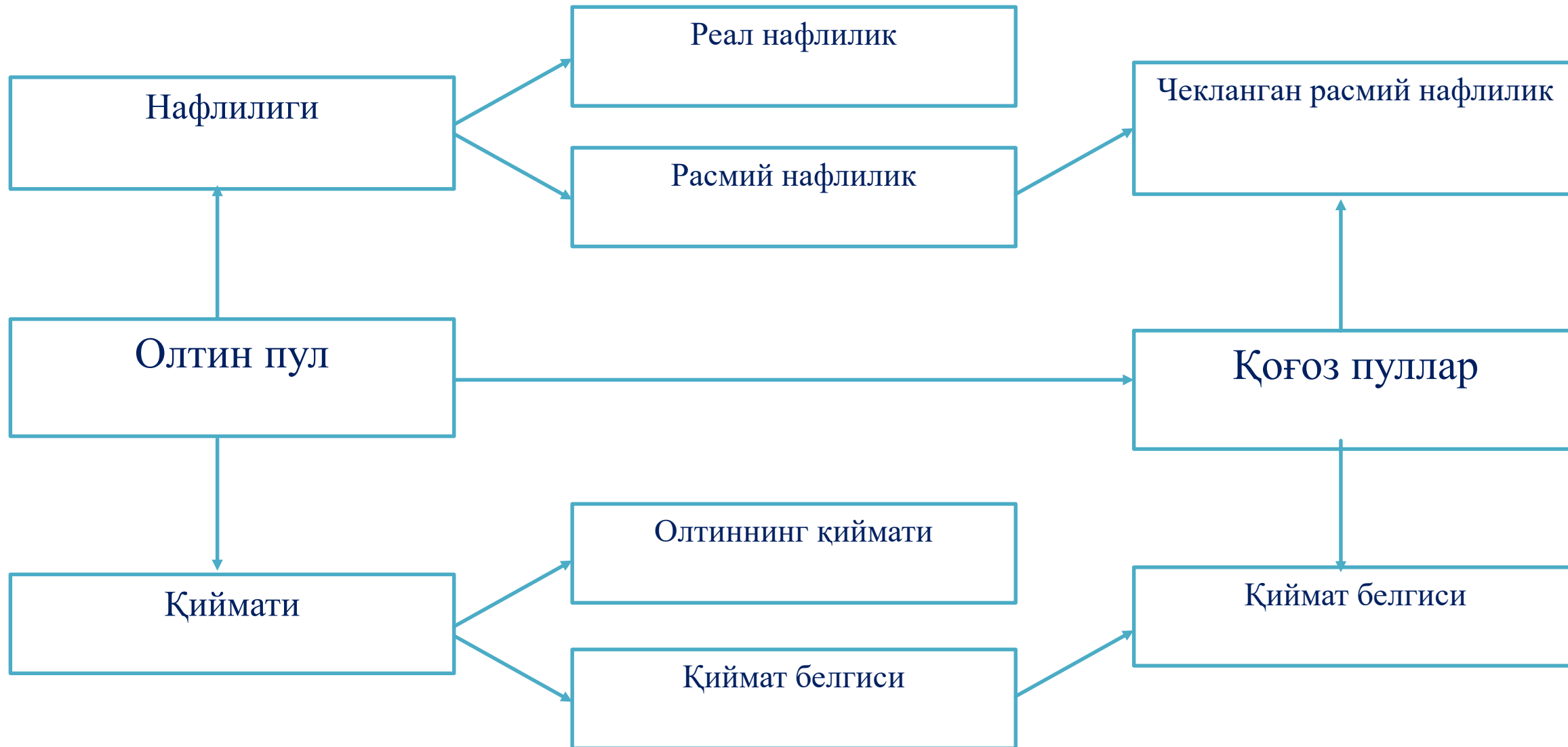
2) муомала
воситаси;

Пулнинг
асосий
вазифалари

3) бойлик тўплаш
воситаси;

4) тўлов воситаси.

Олтин ва қоғоз пулларнинг ўзаро боғлиқлиги

Муомаладаги эски пул бирликларининг амал қилишини тўхтатиш босқичма-босқич амалга оширилди

- 1993 йилнинг 15 ноябридан бошлаб	1992 йил намунасидаги 5000 ва 10000 рубль қийматдаги пул белгиларининг амал қилиши тўхтатилди;
- 1993 йилнинг 1 декабридан бошлаб	СССР Давлат банкининг 1961-1992 йиллардаги 200, 500 ва 1000 рубль қийматидаги пуллариининг барча кўринишдаги тўловлар сифатида қабул қилиниши тўхтатилди;
- 1993 йилнинг 15 декабридан бошлаб	50 и 100 рубль қийматдаги пул белгиларининг амал қилиши тўхтатилди;
- 1994 йилнинг 1 январидан бошлаб	1, 3, 5, 10 ва 25 рубль қийматдаги пул белгилари муомаладан чиқарилди;
- 1994 йилнинг 15 апрелидан бошлаб	Ўзбекистоннинг барча ҳудудида Россия Банки банкнотларининг муомалада бўлиши тўхтатилди.